

Azt hiszem, nagy merészség és vakmerőség részemről, hogy ezt az ajánlatot tegyem nektek: beszéljünk Názáretről - hiszen olyan téma ez, amelyet talán ti jobban ismertek, mint én. De azt is hozzáteszem, hogy mivel már jól ismeritek ezt a témát, könnyen találtok a szavaimban olyat, amit "be tudtok fogadni és tovább tudtok haladni annak alapján, amit mondok.

Megpróbálom veletek együtt látni azt, amit az Evangélium mond nekünk Názáretről. Úgy tűnik, nem sokat mond. Amit mond az néhány szó. Tudjuk, hogy Názáret egy falu volt, egy lenézett falu - ez van az Evangéliumban.

János Evangéliuma azt mondja, hogy semmi jó nem jöhet innét: "Mi jó jöhet Názáretből?" Az is igaz, hogy aki ezt mondja, Náthánáel, Kánából való és Kána nincs messze Názárettől. Talán a názáretiek meg azt mondták, mi jó jöhet Kánából? Ezekből a szavakból csak arra a következtetésre jutunk, hogy a Názáretből jövő emberek nem sokat értek.

Ami tény, Názáret teljesen kimaradt az Ószövetségből. Egyetlen próféta, egyetlen nagy ember se született Názáretben. Pedig szép számmal vannak azok a falvak - ha egyébként jelentéktelenek is, - ahol próféta született. Amikor Palesztinát járja az ember, tudja, hogy ezen a vidéken a történelemnek és az izraeli tradíciónak ez vagy az a nagysága született. Názáretben senki. Ez a jele annak, hogy mennyire jelentéktelen hely.

Ha azt próbálja az ember keresni, hogy Jézus idejében milyen lehetett Názáret, azt gondolom, hogy sok más helyiséghez hasonló volt, nem volt ezeknél szegényebb vagy nyomorultabb. Azt hiszem, nincs igazuk azoknak, akik azt gondolják, hogy Názáretben különlegesen rossz és nyomorúságos volt a helyzet. Názáret helyzete nem volt rossz, a Názáret körüli földek nem voltak szegényebbek, mint Palesztina más vidékein. Azt hiszem, hogy ebből az következik, hogy Názáret jelentéktelen, eldugott hely, amelyről nem beszélnek, nem is érdemes rá szót vesztegetni.

De a Názáreti Jézusról nagyon fontos szólni. Arról, hogy Jézus számunkra, de már a saját korában élő emberek számára is a Názáreti Jézus. Amikor az első keresztények hirdetni kezdték Jézust, azt mondták: a Názáreti. Olyan valami, ami jellegzetesen igaz volt Jézusról. Természetesen azt is lehet mondani, hogy ez csak egy olyan szokás volt. Ó, ez csak a názáreti Jézus. De azt hiszem, ez nem egészen így van, mert ha a Názáret Jézus lekicsinylő, becsmérő elnevezése lett volna, a keresztények később nem használták volna. Nem túl valószínű ez. Senki nem kötelezte a keresztényeket, hogy ezt mondják: a Názáreti Jézus. Ha egyszer így mondták, azért volt, mert tényleg mindenki így nevezte őt. Az biztos, hogy számunkra Jézus megmarad Názáreti Jézusnak. Nem mondjuk, hogy betlehemi Jézus.

De hát miért Názáreti? Biztos azért, mert családja, Mária és József, úgy látszik mind a ketten Názáretből valók voltak. Bár József családja – Dávid az ő atyja - Betlehemből való, de József Názáretben él, Jézus Názáretben töltötte egész gyerekkorát, ifjúságát, míg 30 éves korában - egy kevéssel több is volt 30 évesnél, - elhagyta Názáretet.

Mit csinált Jézus Názáretben? Találunk erre vonatkozóan egy kifejezést, amely mindenekelőtt nagyon fontos: Ő itt növekedett. E szó Lukács evangéliumában kétszer fordul elő, ami nem sokat mond, de amikor Lukács, aki nem közöl részleteket arról, hogy mi történt Názáretben, mégis azt akarja, hogy valami fogalmunk legyen arról, hogy Jézussal mi történt - azt mondja: növekedett. Kétszer említi ezt: a 12 éves Jézus epizódja előtt és után.

Növekedett..., mindenekelőtt a termete, ez természetes. Kétségtelenül fontos, amikor az Evangélium azt mondja, hogy Jézus növekedett erőben, termetében, kegyelemben és bölcsességben - bár ez a legtermészetesebb, hogy termetre növekedjék, arra is gondolnunk kell, hogy Jézus lélekben is, mint testben, normálisan fejlődött. Az Evangélium azt mondja például, hogy erőben növekszik, gyarapszik életerőben, fejlődik. Először gyermek, aztán ifjú, majd fiatal ember, végül kifejlett férfi. Olyan dolog ez, ami egészen természetes. Jézus így fejlődik.

Valójában Ő az Isten Fia. Az Isten fejlődik. Isten ugyanaz Jézus létének minden mozzanatában. De ő Isten fia, aki többé-kevésbé fejlett emberségében. Isten Fia mindig ugyanaz - Isten mindig Isten marad, az biztos, - de Ő az, aki emberségében jobban vagy kevésbé fejlett. Igen, az újszülött gyermek kiáltásában, a gyerek első szavain keresztül, aki most tanul beszélni, mindig Isten van jelen, Isten nem fönt van valahol a legfelső emeleten, mintha a fölött lebegne, ami lent van, a gyermek Jézus fölött. Nem, Isten valóban testet öltött ebben a gyermekben, aki növekszik. - Növekedni... növekedésünk közben mindinkább önmagunkká válunk. De hát azt kell mondanunk Jézusról is, hogy növekedése sörte mindinkább Önmagává lett? Igen, Ő is: ebben a növekvő emberben jelenlévő Isten Fia „az ember Jézussá” válik. Növekedett tehát erőben, testben, lélekben, szívben...

Az Evangélium azt is pontosan mondja, hogy növekedett kegyelemben. Azt mondjuk, hát ez igazán természetes. Egyre több kegyelmet kapott, Isten kedvét leli benne. De ha megpróbál az ember erről a kegyelemről beszélni, úgy találja, hogy ez Isten ajándéka benne, Isten megnyilatkozik benne, és az ő Istennek áldott válasza is. Van ebben a gyermekben valami ragyogó. Egész pontosan: a kegyelem sugárzik belőle. Ez ragyog az Istenből és ez ragyog az emberből.

Itt figyelniük kell arra, hogy elfogadjuk az Evangéliumnak ezt az állítását, ugyanakkor ne ferdítsük el. Isten jelen van ebben a gyermekben, amint jelen van minden kisgyermekben, amikor Jézus átölel egy gyereket, magát érzi ebben a gyermekben, akit átölel, és példaként állít oda, Isten ragyogását öleli át benne. Isten különös módon jelen van egy gyermekben és a gyerek fejlődésében. Nincs annál szebb, és talán semmi nem igazabb, mint a gyerek hite, mint a gyerek, aki megmutatja Istent. Pontosán: itt van jelen Isten, ahogyan szól a gyerekekhez, kinyilatkoztatja magát ennek a gyerekeknek, és ez a gyerek

egyszerűen azt mondja, amit Isten neki mond, lényének legmélyéről, ahol befogadta Istent. Valami hasonló dolog, amit - nem mondom, hogy el tudunk képzelni – de látni tudunk Jézusban. Ugyanakkor figyelniük kell, hogy ne képzeljünk olyasmit, ami feltétlenül rendkívüli. Jézus rendkívüli jelenség, az biztos, de ami benne rendkívüli az nem mutatkozik meg rendkívüli módon. Mindenki élteti* amikor Jézus úgy nyilatkoztatja ki magát előttük, mint Isten embere amaz olyan valaki, akinek küldetése, hivatása, hogy Istenről beszéljen.

Ténylegesen vannak gyerekek, akikről azt mondják: ez itt pap lesz, vagy szerzetes. Nem tudom, Jézusról mit mondtak, de az Evangélium nem beszél arról, hogy Jézust gyerekkorától valami különleges életformára ajánlották volna fel, másfajta életre, mint általában a názáreti embereké. A názáretiek azt tudták, hogy Jézus egy ember, aki náluk és velük él. Ezért csodálkoznak annyira, mikor Jézus életformája megváltozik. Azt hiszem, hogy itt egy lényeges evangéliumi mozzanat. Ez a gyermek - bizonyos, hogy rendkívüli - észrevétlenül létezik, nem ébreszt rendkívüli érdeklődést, csodálkozást; Názáretben a helyén van.

Növekedett tehát korban, erőben, kegyelemben és „bölcességben”. Azt hiszem, itt gyakori az ellenvetés azok részéről, akik ezt a kifejezést franciául hallják, mert a bölcs gyerek igen ritka. Egy gyerekbandában akad egy bölcs, vagy kettő. Mivel Jézust kivételnek tekintik általában, természetes, hogy ő a bölcs gyerek. Názáretben minden gyerek verekedős, engedetlen, elviselhetetlen, mint a világ összes többi gyereke. És van köztük egy bölcs gyerek, kiemelkedően bölcs: a gyermek Jézus. Egészen biztos, hogy az Evangélium nem akarja ezt mondani. A bölcességben nem lát semmi mást, mint az okos gyerek spontán tanulékonyosságát. Ez a spontán tanulékonyosság a fölösleges dolgokat elhagyja és elrejti, ami érdekes... Más dolog ez, mint a bölcesség. A bölcesség Izrael számára, és az Evangélium számára is mindenekelőtt a tenni tudás és az élni tudás.

Tettekésség. Mindenekelőtt érti a mesterségét, használni tudja a szerszámokat. Ügyes, talpraesett. Ezt is tanulni kell, alkalmasnak kell lenni arra, hogy megtanuljon egy mesterséget, megtanuljon dolgozni! A bölcesség olyan valami, amit tanulni kell. A mesterek bölcsek. Nem egyszerűen professzorok. A bölcsek olyan emberek, akiket tanítványok vesznek körül, akik megtanítják tanítványaiknak a mesterségüket, átadják tapasztalataikat, megtanítják az életre. A bölcesség tanulékony, és a munkában válik tanulékonyvá. Nem kell azt gondolni, hogy neki ez azonnal sikerült. Azt hiszem, sok próbálkozásában hibázott, amikor elkezdett dolgozni. Nem tudott volna tanulni, ha mindent tudott volna már előre. Lukács azt mondja, hogy növekedett bölcességben. Ez a bölcesség s tenni tudás. Jézus fával dolgozott. A képek, amelyek így ábrázolják, eléggé sablonosak. Tudniuk kell, hogy ez tényleges tanoncidió volt, és nem volt más mestere, csak József. Sok minden mással ezt a munkát is meg kellett tanulnia.

A másik, ami szintén lényeges, és szeretnék itt egy kicsit hosszabban elidőzni: a bölcsesség annyi, mint élni tudás. Amikor azt mondom, élni tudás, nem csak azt akarom mondani, hogy az emberi környezetben való viselkedés. Az élni tudás több, mint az udvariasság. Az udvariasság is valami, de itt többről van szó. Inasként megtanulni, mi az élet, mik az emberi kapcsolatok. Megtanulni, hogy a társadalomban van egy meghatározott magatartási forma, életforma, beszédforma, amit meg kell ismerni. E nélkül nem csak sértjük a másikat, de nem lépünk be ebbe a világba, ebbe a társadalomba. Ez már valami s a szokások, a szokások elsajátításának területe nagyon messzire vezet.

De azt mondtam, hogy a bölcsesség ennél több. Az élet elsajátítása, az emberek között szerzett tapasztalatok, tudni, hogy mi az élet, a létezés, a munka. Nem egyszerűen tárgyakat kell elkészíteni, vagy megművelni a földet, hanem megtanulni, hogy mit jelent a felelősség, mit jelent az, hogy kevés a pénzem, hogyan kell beosztani, mibe kerülnek a dolgok, dolgozni kell azért, hogy legyen fizetés, amiből megél a családom, tudni, hogy milyen egy falu közössége, nyelve. A bölcsesség egyik tényezője: tudjak beszélni..., beszélni azokkal az emberekkel, akikkel találkozom. Érteni ahhoz, hogy ne csak a szavakat tudjam kimondani, hogy elérjem őket, de tudjam meghallani őket, tudjak odafigyelni, megismerni őket. Mindez a bölcsességhez tartozik.

S bizony Jézus tanult beszélni. Nemcsak Józseffel és Máriával tanult meg szót érteni, amikor a gyermek első szavait tanították neki, hanem Jézus megtanult beszélni a názáreti emberek nyelvén. Megtanulta a szavakat, de nem csak a szavakat, hanem a kifejezéseket is, és hogy mi van a szavak mögött. Megtanulta népe nyelvét, a társadalmi környezet nyelvét. Es mindezt Názáretben és a názáretiektől tanulta.

Azt hiszem, hogy ha utána gondolunk ennek a nyelvtanulásnak, nekünk bizonyára természetesnek tűnik, annál is inkább, mert az anyanyelvről van szó, de hogy tényleg megtanulja a názáreti nyelvet, ahhoz nem volt elég az, amit a családon belül élt meg. Figyeljünk arra, hogy a szent család életét Názáretben ne úgy képzeljük el, hogy valahol az élet peremén, a názáreti közösségen kívül léteztek, mert nem egyszerűen a családban tanul meg az ember egy nyelvet. A nyelvet is, az életet is a családnál szélesebb körű közösségben tanuljuk.

Jézus belépett ebbe a közösségbe. Olykor azt képzeljük, hogy Jézus nem lépett túl a názáreti szent család körén. De Jézus szükségszerűen túllépett a názáreti családból. Egy ebként elég egy kicsit is ismerni a falun élő emberek életét ahhoz, hogy megtudjuk, hogy itt nem élhetett a szűk családi körben. Sokszor téves elképzelésünk van erről.

Jézus tanult. Názáretben tanult úgy beszélni, ahogyan beszélt. Megtanulta azt a beszédstílust, egyenesen, egyszerűen, a legérthetőbb kifejezésekkel szól. Ez Jézus. Biztos, hogy megvolt hozzá a tehetsége, és alkalmas volt rá. De ebből semmit nem von le, hogy ezekkel az adottságokkal egyszerűen belépett Názáret világába, úgy tanult beszélni, ahogyan a názáreti emberek. Biztos, hogy valami mást akart mondani, mint amiről Názáretben beszéltek. Volt más mondanivalója, de

amit mondott, a názáreti emberek szavaival mondta, egyébként nem lett volna igazi kinyilatkoztatás - és ez a kinyilatkoztatás nem szólt volna minden emberhez.

Az életnek, a nyelvnek, az emberi létnek ez a tanulása 30 éven át tartott. Van mit elmélnünk ezen a 30 éven... Miért? Mert nem kell túl hamar és túl egyszerűen azt mondani, hogy elrejtőzött, hogy rejtve maradt 30 éven át. Az biztos, hogy rejtett, homályos lét ez - nem is állítom az ellenkezőjét, ez annyira evidens. De alapjában a cél nem az volt, hogy Jézus elrejtse Názáretben, hogy ki Ő. Inkább azt mondom - s talán paradoxonként hangzik - hogy Názáretben tanulta meg, hogy később hogyan nyilatkoztassa ki, hogyan tárja fel, hogy valójában ki Ő. Azt akarom mondani, hogy nem kell azt hinni, hogy Jézus Názáretben rejtetten élt, mert nem mondott semmit arról, hogy ki ő voltaképpen, és hogy aztán egyszerre feltűnik és kijelenti: „Én vagyok az Isten Fia... amit eddig ti nem tudtatok, de most megmondom nektek.” Nem egészen így történt ez, annyi bizonyos.

Így napon a názáreti zsinagógában kezébe vett egy szentírási szakaszt, amit mindenki jól ismert és hozzátette: Ma ez beteljesedett! Erről kezdett beszélni. Aztán bizonyítania kellett. Tény, hogy amikor elhagyta Názáretet, nem ragyogtatta fel istenségét egy csapásra, mintha egy kabátot venne le, hogy megmutassa, ki ő valójában. Ellenkezőleg: ha egyszer 30 évig Názáretben maradt, azért történt, hogy jobban feltárja, ki ő, és hogy ezt nem tudta másképp kinyilatkoztatni, mint emberségén keresztül. E 30 esztendő alatt Jézus, hogy kinyilatkoztassa önmagát, hogy kinyilatkoztassa, hogy Ő Isten, hogy ő Isten Fia, - nem mondom, hogy előbb, mert ez a kettő együtt történt — emberré kellett válnia!

Emberré kellett lennie, mert egy emberben kellett kinyilatkoztatnia Istent, egy emberi életben, egy emberi létben, egy emberi szívben. Szükség volt arra, hogy ember legyen. Természetesen ember volt ő már születésétől fogva.

Az volt 15 éves korában is. De ha 15 évesen elhagyta volna Názáretet, el tudjuk képzelni, hogy mi történt volna - természetesen ez egy abszurd feltételezés, de hozzásegít a megértéshez - Jézus 15 éves korában elhagyván Názáretet Isten Fia lett volna, persze hogy az. És hogyan történt volna ez? Kinyilatkoztatta volna magát, beszélt volna Istenről, ahogyan egy 15 éves fiú beszél. Biztos, hogy ez reveláció lett volna, de olyan reveláció, amelynek nem lett volna olyan súlya, mint egy 30 éves férfi szavának. Úgy szólt volna, mint egy 15 éves fiú, egy fiatal. Ez is valami lett volna, de az ő kinyilatkoztatása kell, hogy minden emberhez szóljon! 30 évnek el kellett telnie, hogy Jézus szavai, Jézus tapasztalatai, reagálásai egy felnőtt embertől érkezzenek, egy felnőttől, akit komolyan vesznek.

Amikor Jézus beszél, érezzük a mögötte álló tapasztalatokat. Népeinek tapasztalatai ezek, de saját tapasztalatai is. A népi tapasztalat és a saját tapasztalatok hordozója. 30 évet szánt rá, hogy ezeket megszerezze. Azt mondom, hogy ebben nincs semmi rendkívüli, Názáret alakította ezt az embert. Nem csak József - nem kell emiatt József szerepét kisebbiteni - József Dávid fia, ő az, aki ténylegesen befogadja - ez az angyal üzenetének értelme -, elfogadja ezt a gyermeket, úgy, hogy ő is Dávid fia lesz. Nem tudjuk Mária származását, nem ismerjük őseit. Ennek a családnak a

hagyománya József örökségén keresztül jut el hozzájuk. Hihetetlenül fontos helyet foglal el ebben a tradícióban. De nem csak József, hanem egész Názáret, Názáret emberi közössége.

De hát ki adta neki ezt a közösséget? Azt gondolom, ha valaki hallgatja Jézust, ha figyeli, miről beszél, észreveszi, hogy mit kapott Jézus Názárettől. Érdekes és elegendő ezért összehasonlítani Jézus és szent Pál beszédmódját. Mindenki tudja, hogy szent Pál stílusa nem könnyű.

Olyan fajta ember beszéde ez, aki nem élt Názáretben, aki híres városban született, művelt, éveket tölt Jeruzsálemben az egyetemen. Pál egy tudós, sokszor nem könnyű megérteni. Természetesen más valami is van szent Pálnál: más ő, mint egy egyetemi professzor, apostol ő. Szent Pál embersége is egészen rendkívüli. Ám végül is azt kell mondani, hogy Pál nem úgy beszélt, mint a názáreti emberek, és hogy ha a názáretiek hallgatták, nem értették őt, kétség nem fér hozzá: nem értették. A Jeruzsálemben élők, a tudósok Pál világa. Amikor Galileáról és Názáretről beszélt nekik, mélységesen megvetették emiatt, mivel az ott élők nem tudták megérteni a törvényt és belépni abba.

Jézus viszont úgy beszél, mint a názáreti emberek. És miről szól? Nem könnyű ezt meglátni. Elő kell venni az Evangéliumot és elkészíteni egy listát, mi mindenről beszél Jézus?

Hamar elkészülök vele, hamar el is felejttem. Nem rendkívüli méretű dolgokról van szó. Miért? Mert Názáretben nincs túl sok látnivaló. Jézus beszél házról, kapáról, háztetőről, seprűről. Beszél a foltról, amelyet a ruhára varrnák, ócska ruháról. Kovászról, lámpáról, kenyérről, olajról. Egyszer beszél kincsről is, de ez a kincs el van rejtve a mezőn, nem őrzik erős börtöndben vagy ehhez hasonló ládában, a mezőn van. Vetésről is beszél meg mezei munkáról, aratásról, kévekötésről. Időnként ünnep is van, menyegzős lakoma. Azt is tudják, hogy valahol van egy király, és hogy ez a király fiainak menyegzős lakomát rendez. Nyilván tudják, hogy Názáreten kívül is vannak események. Egy fejedelem Rómába megy, hogy királyi koronát szerezzen. Kern kétséges, hogy mindenki beszélt erről akkoriban, Jézus egy példabeszéde erre utal.

De ezek a külső események, az ünnepek Jézus életében igen kis helyet foglaltak el. Tudta, hogy mi minden történik, hogy léteznek fejedelmek. Alapjában véve mindaz, amiről Jézus beszél, igen egyszerű és banális dolog. Aztán ha összehasonlítjuk az evangéliumokat más művekkel - például az Ószövetség egy-egy könyvével - azt mondhatjuk, hogy pl. a próféták: Izaiás, Jeremiás, Ozeás vagy Ámosz és a többiek... vagy Jób könyve - magasan állnak költői stílusban Jézus Evangéliuma fölött, Jézus parabolái fölött. Ha a képeket vesszük szemügyre, amelyeket Jézus használ, látjuk a mezők virágait és azt mondjuk, milyen költői, ahogyan a virágokról beszél. És tényleg, Jézus képes volt észrevenni a mezei virágok szépségét, amelyeket szebbnek lát, mint Salamon gazdag és ékes ruháit.

De azt hiszem, Jézus nagyon ritkán állt meg csak azért, hogy szemlélje a természetet. Amikor Izaiást, vagy Jób könyvének szerzőjét figyelitek, érzitek, hogy ezek az emberek szemlélik a természetet. Valószínűleg volt idejük szemlélni a természetet. De Jézus dolgozik. Nem mondom,

hogy időnként nem állt meg. Voltak szombatjai, meg kellett állni a munkában, de olyan a lelki alkata, mint a názáreti embereké, akik számára az élet a mindennapi élet, és hozzá kell tenni, hogy nehéz élet. Minden nap és egyik nap a másik után meg kell keresni az élethez valót. S ez nem könnyű. Oda kell figyelni arra, amit csinál. Mire gondol tehát? Mindenekelőtt a munkájára. Ezen felül azok a körülmények foglalkoztatják, amelyek között mozog. Ha elveszít egy pénzdarabot, az kész tragédia. Ilyen világban él Jézus.

Elcsodálkozhatunk ezen a szemléletmódon, amely a hétköznapi realitásokra épül, amely Jézust az evangéliumokban jellemzi. Tény, hogy az Evangélium nem hétköznapi, de hétköznapi tényekből indul ki. Egy kifejezés, amelyet gyakran használ: mire jó ez? Ha van hétköznapi szófordulat, akkor ez az: mire jó az, ha az egész világot megnyered, ha csűröket építesz, ha még ma este számon kérik tőled a lelkedet?

Azt hiszem, pontosan itt varrnak azok a nagyon pozitív és nagyon reális megnyilatkozások, amelyekre csak az képes, aki állandóan benne volt egy közösségben és tényleg rá volt utalva arra, hogy számolgasson.

Jézus egyszer beszél a naplementéről, de amikor erről szól, megkérdezi, hogy milyen színű az ég alja, és tudja, hogy holnap milyen idő lesz. Nem azért nézi a naplementét, hogy gyönyörködjék benne, hogy mások is gyönyörködjenek a naplementében. Nem mondom, hogy képtelen volt ezt a természeti szépséget észrevenni, erről semmit sem tudunk. De az biztos, hogy miközben beszél, tudja, milyen idő lesz holnap, mert igen fontos ezt tudni, hogy tudnak-e vetni holnap, mert éppen azt szeretnének.

Mindez erre az alapra, a názáreti alapra épült, ahol Jézus mindezt megtanulta, megélte az emberek között. Ilyen emberséggel hirdette az Evangéliumot, prédikált a hegyen.

Adjatok, adjatok... Ha valaki arra kér, hogy menj vele egy kilométert, menj vele kettőt. - Engesztelődjétek ki, bocsássatok meg, - Voltak veszekedések, mint minden faluban. A mindennapi élet realitásai ezek. Ez az emberi világ, amelybe belép Jézus. Szívévé¹ lépett be - és ez emberré formálta. Megtanulta ezt. Pontosán: a bölcsesség elsajátítása olyasformán történt, mint az ozmózis /a növények hajszálcsöves táplálkozása/ és nem leckék ismétlése útján, mindez átítatta őt. Jézusba beleivódott a názáreti élet. Jézus a lehető legmélyebben élte meg a reményt, a fájdalmakat, a szenvedéseket és a názáreti emberek gondjait. És amikor azt mondja,

"Ne nyugtalankodjatok...", látja jól az élet gondjait, mit fogunk enni, mibe öltözünk, hol lakunk majd? Alapvető gondja volt ez mindenkinek. És Jézus nem azt mondta, hogy ne legyenek gondjaitok, hanem, hogy ne nyugtalankodjék szívetek."Miért? Mert van Atyátok, aki törődik a madarakkal, gondját viseli a mezei liliomoknak, és aki következésképp rólatok is gondoskodik. De nem úgy öltöztet benneteket, mint a mezők liliomát, magatokat kell ruházni. Az ember dolga, hogy öltözködjék, hogy csűröket építsen és programot készítsen. Názáret számára ő nem készít programot, de előre kellett tekinteni. Jézus nem azt kéri, hogy ne legyenek előrelátók, de úgy kell előre tekinteni - és ez már az Evangélium -, hogy tudjuk, hogy ott fenn van Valaki, és nem csak ott fenn,

hanem velünk, köztünk, aki gondol ránk, aki azt akarja, hogy tervezzünk, de annak tudatában, hogy Ő itt van.

Hiszem, hogy a hegyi beszéd mögött egy názáreti ember tapasztalatai állnak, aki ugyanakkor Isten Fia, és aki éli népe mindennapi életét, de aki azzal a szabadsággal éli, azzal az igazságossággal, amelyre érez, aki tudja, hogy Isten látja és szereti őt, aki tapasztalja, hogy Isten az Ő Atyja, rátekint és szeret minden názáreti embert.

Názáretben lett Jézus izraelita. Ezután indulhat el egész Izrael felé és ismeri meg őt egész Izrael, mert nyilvánvaló volt, hogy izraelita lett.

Úgy gondolom, és ezt is ki kell mondani, hogy Názáretben tanult meg másokért élni. S mindezt azért, hogy Názáretből elindulván - ahol megtanult másokért élni - később életét adja másokért. De amikor másokért, minden emberért adja az életét, azzal a szívvel teszi, amelyet názáreti élete során kapott.

Rátok bízom, hogy mindebből tanuljatok. Egyszerűnek tűnik. A legmélyebb, legigazabb és a lehető legegyszerűbb kapcsolatokban kell leírni az emberekkel. Még pontosabban: azt mondom, növekedni kell bölcsességben, hogy meg tudjuk tanulni ezt - és itt harminc év alatt tud még az ember mit tanulni. Biztos, hogy minél mélyebben benne vagyunk az emberi életben - annál inkább látjuk, hogy mit jelent, hogyan látja Isten az embereket, és hogyan érdekli őt az emberiség.
